

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на МАРИЯ ЦВЯТКОВА ИВАНОВА на тема „ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ, РЕЛИГИОЗНОСТ И КОПИНГ СТРАТЕГИИ“ за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“

Изготвил становището: Проф. д-р РУМЯНА БОЖИНОВА

В последните десетилетия, едни от най-дискутираните теми в областта на психологията са стреса и психичното благополучие на индивида. Дисертацията на Мария Иванова е фокусирана върху двете, като от особен интерес е това, че тя изучава връзката между тях в плана на религиозността и свързаните с нея копинг стратегии. По този начин предложената от докторантката тема не само се вписва в най-актуалните изследователски ориентации в психологията, но в същото време е насочена към разкриване на регулативния потенциал на религиозността като индивидуална характеристика (в рамките на православно християнство) в конкретните исторически и социални условия в страната, слабо изучен до този момент проблем. Освен с научната си стойност, дисертацията се отличава и с приложната си значимост. Тя предполага извеждане на закономерности съществени за постигането на психично благополучие от индивида, както и на тенденции от специален интерес за социалната практика.

Работата е добре структурирана, съответно на емпиричния характер на дисертационното изследване, като съотношението между обема на отделните глави подчертава приоритетното място на емпиричните резултати, изложени в трета глава.

В *Първа глава* успешно са изведени теоретичните предпоставки на изследването. Следваната стратегия на изложение е насочена както към въвеждане на основните за работата променливи, така и към проблемните страни в тяхното изучаване. В тази връзка докторантката показва широка осведоменост върху базовите и съвременните изследвания в анализирани подобласти – психично

благополучие, религиозен феномен, копинг и връзката между тях. Ключово място има изясняването на религиозния феномен и религиозния копинг.

В началото на *Втора глава* (Постановка и дизайн на изследването) е очертан модела на дисертационното изследване, който се отличава с комплексност и възможност за идентифициране на различни психологични канали, по които се осъществява въздействието на религиозността като индивидуална характеристика върху психичното благополучие в неговата многоаспектност и във връзка с прилаганите общи и специфично религиозни копинг стратегии. Той е правомерно отразен в целта, задачите и хипотезите на изследването.

Специално трябва да се подчертае, че подбора на извадката и приложените методи гарантират надеждността и валидността на проведеното изследване. В сравнителен план са изследвани две групи лица – религиозни и нерелигиозни, като за формирането на двете групи е използван обективен критерий. Религиозната група включва студенти от Богословски факултет и лица от катехизически курсове към енорийски център при столичен храм. Приложени са 5 адаптирани за български условия методи, три от тях от самата докторантката : 1) *Кратка форма на скалата на К. Риф* за измерване на психичното благополучие; 2) *Въпросник за предпочитани стратегии за справяне със стреса*, (Carver, Scheier, Weintraub, 1989), 3) *Въпросник за изследване на стратегии за религиозен копинг на Парагмент* (Pargament, 1990), адаптиран от автора на дисертационното изследване, 4) *Кратка скала за религиозен и духовен копинг, авторска адаптация*, 5) *Въпросник за измерване на вътрешна и външна религиозна ориентация, авторски по Religious orientation scale (ROS) (Batson & Ventis, 1982)*. В изследването са включени и два качествени методи с помощта, на които е обогатена и уточнена интерпретацията на резултатите от количественото изследване: 1) *Анализ на информацията от фокус групи*, 2) *Анализ на материали и публикации в он-лайн общности*.

Резултатите от изследването са представени и обсъдени в *Трета глава*. Изложението в тази част е много добре структурирано. Ясно, подробно и коректно са представени статистически доказаните закономерности по отношение на изучаваните явления. Те са подходящо илюстрирани. Следваната логика при представяне на резултатите дава възможност достатъчно обосновано в рамките на пет параграфа да се изложи проверката на издигнатите хипотези и да се установи връзката на религиозността (вътрешна и външна) с психичното благополучие, едновременно с модериращия ефект на прилаганите копинг стратегии.

Тенденциите са ясно очертани на базата на сравнението с установените закономерности в същия план при нерелигиозни лица.

Резултатите от изследването са синтезирани и представени в изведените в края на работата *общии изводи*. Специален интерес представлява подробната характеристиката на религиозния и нерелигиозния индивид, която докторантката излага, по отношение на преживяването от него психично благополучие и прилаганите копинг стратегии съобразно техните ресурси. По този начин тя успява да представи цялостна картина на констатираните закономерности по отношение влиянието на религиозността върху психичното благополучие.

Работата добива завършен вид с изведеното в края на дисертацията *заключение*, което освен излагането на обобщаващо виждане за изследването и резултатите от него, очертава и възможната им практическата приложимост, както и перспектива за бъдещи изследвания в конкретната областта.

Споделям мнението на докторантката за приносите на дисертационния труд. Искам още веднъж да подчертая, че работата се отличава с висока научна и приложна стойност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предложеният от МАРИЯ ЦВЯТКОВА ИВАНОВА дисертационен труд на тема: „ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ, РЕЛИГИОЗНОСТ И КОПИНГ СТРАТЕГИИ“ доказва широката компетентност на автора в областта на психологията на личността и на теория и психологията на религията, много добра методологичната подготовка и умение за поставяне и провеждане на сериозни емпирични изследвания. Специално трябва да се подчертае ориентацията ѝ към подчертано значими от научна и приложна гледна точка проблеми, в областта на психологията и социалната практика.

Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Посоченото по-горе ми дава основание с убеденост да гласувам за присъждането на Мария Цвяткова Иванова образователната и научна степен „Доктор“ по направление „Психология“.

25.02. 2021 г.

Проф. д-р Румяна Божинова